

Тақризи муқарризи расмӣ

ба диссертатсияи Каримзода Марворид Олим дар мавзуи «Хусусиятҳои физиологӣ ва мубодилаи моддаҳо дар организми ғӯсолаҳо ҳангоми истифодани гили бентонит ва премикс дар шароити иқлими гарм» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзоди илмҳои биологӣ аз рӯйи ихтисоси 1.5.34.

Физиология. ш. Душанбе. – 6 с.

Мубоикати мухтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Тадқиқи диссертатсионӣ дар доираи ихтисоси 1.5.34. Физиология ва ҳуҷҷати расмӣ Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (илмҳои биологӣ) гузаронида шуда ба талаботи бандҳои зерини шиносномаи ихтисос мувофиқ мебошад:

банди 1. Омузиши қонуниятҳо ва механизмҳои нигоҳдории доимияти муҳити дохилии организм;

банди 3. Таҳқиқи қонуниятҳои функционалии системаҳои асосии организм (асабӣ, иммунӣ, сенсорӣ, ҳаракатӣ, хун, гардиши хун, гардиши лимфа, нафаскашӣ, ихроҷ, ҳозима, инкишоф, тарашшуҳи дохилӣ ва ғайра);

банди 5. Таҳқиқи динамикаи равандҳои физиологӣ дар тамоми давраҳои инкишофи организм;

банди 9. Таҳлил, тавсиф ва омузиши механизмҳои биоритмҳои равандҳои физиологӣ;

банди 12. Механизми физиологии мубоикшавии ба ҳама гуна шаклҳо, намудҳо ва шароитҳои фаъолият аз он ҷумла ба шароити экстремалӣ. Коркарди муҳимии идоракунии мубоикшавии функсияҳои физиологии одам ба шароитҳои қаҳратуни табиӣ- иқлимӣ.

Мубрами мавзуи тадқиқот. Дар шароити иқлими гарм нигоҳдорӣ ва парвариши чорвои ҷавон, махсусан ғӯсолаҳо, зеро таъсири омилҳои ҳарорат ва стрессҳои муҳит тағйир меёбад. Ҳангоми баланд шудани ҳарорати ҳаво дар организми ҳайвонот талафи об ва намакҳои минералӣ зиёд мешавад. Ин ҳолат асосан тавассути араққунӣ ва нафаскашии тез ба амал меояд. Дар натиҷа мувозинати электролитҳо дар бадан вайрон гардида, тағйирот дар таркиби хун ба вуҷуд меояд. Инчунин мубодилаи аминокислотаҳо низ ҳалалдор мешаванд. Дар ҷунин шароит кори системаи ҳозима ва мубодилаи моддаҳо суст шуда, ферментҳо фаъолияти худро пурра нишон дода наметавонанд ва қобилияти азхудкунии сафеда ва дигар моддаҳои ғизоӣ паст мешавад. Бентонит дар ҳазми ғизо ва ҷаббиши моддаҳои ғизоӣ нақши муҳим дошта муҳити рӯдаро тоза ва қобилияти азхудкунии аминокислотаҳоро беҳтар мегардонад. Инчунин бо таъмин намудани организм бо макро ва микро элементҳои зарурӣ (калсий, фосфор, магний, рух, мис, селен ва ғ.) фаъолияти ферментҳо ва гормонҳоро фаъол мегардонанд, ки ин ба беҳтар шудани мубодилаи сафеда, нитроген ва

карбогидратҳо мусоидат мекунад. Бо назардошти ҳамаи ин омилҳо, масъалаи таҳқиқи таъсири гили бентонит ва премиксҳо ба мубодилаи нитроген, аминокислотаҳо, минералҳо ва фаъолияти ферментҳо аз ҷиҳати физиологӣ муҳим мебошад. Ин гуна таҳқиқот имкон медиҳад, ки механизмҳои мутобиқшавии ҳайвонот ба иқлими гарм амиқтар дарк шаванд, тавсияҳои илмӣ барои беҳтар кардани ғизодиҳии физиологӣ ва самаранокии парвариши чорво таҳия гарданд. Ҳангоми гузаронидани таҷрибаҳо истифодаи оқилонаи бентонитҳои маҳаллӣ ва сафедаҳои витаминию минералии премиксҳои хӯрокӣ ба воя 80 гр илова намудан, ба речай ғизои ғӯсолаҳо ҳамчун катализатор дар раванди мубодилаи моддаҳо дар организм ва таъсири онҳо ба нишондиҳандаҳои физиологӣ, биохимиявӣ ва гематологӣ инчунин ба афзоиш ва инкишофи вазни зинда, экстерйери ғӯсолаҳои то синни 6 моҳа падидаи нав ва муҳим буда, дорои аҳаммияти илмӣ ва амалӣ мебошанд. Ҷанбаи муҳими таҳқиқот дар он аст, ки истифодаи бентонит ва премикс на танҳо аз нуктаи назари беҳтар намудани ҳолати физиологӣ ва мубодилаи моддаҳо, балки аз ҷиҳати самаранок истифода бурдани хӯрок низ арзёбӣ шудааст. Аз ҷумла, тибқи натиҷаҳои бадастомада, ҳангоми истифодаи миқдори нисбатан ками хӯроки ширӣ – 120 кг шири холис, илова намудани бентонит дар вояи 80–100 г ва 80 г премикси «Букҷача» имконият медиҳад, ки вазнафзункунии ғӯсолаҳо дар сатҳи мувофиқ нигоҳ дошта шуда, масрафи хӯрок то 11% кам карда шавад.

Натиҷаҳои таҳқиқот инчунин нишон медиҳанд, ки истифодаи бентонит ва премикс ба беҳтаршавии ҳазмшавии сафеда, равған ва селлюлоза, истифодаи азот ва азхудкунии як қатор аминокислотаҳо мусоидат кардааст. Аз ҷумла, афзоиши ҳазмшавии сафеда 3,3%, равған 6,3%, селлюлоза 7,8% ва истифодаи азот 3,3% нишон дода шудааст.

Аз ин лиҳоз, интихоби мавзӯи диссертатсия саривақтӣ ва мубрам буда, натиҷаҳои он барои таҳқиқи физиологияи ҳайвонот, биохимияи ҳайвонот ва рушди заминаи илмӣ ғизодиҳии оқилонаи ғӯсолаҳо аҳаммияти калон доранд.

Навгониҳои илмӣ. Навгонии илмӣ таҳқиқоти Каримзода М.О., пеш аз ҳама, дар муайян намудани хусусиятҳои таъсири гили бентонит ва премикси «Букҷача» ба равандҳои физиологӣ ва мубодилавии организми ғӯсолаҳо дар шароити иқлими гарм ифода меёбад. Дар натиҷаи таҳқиқот муайян карда шудааст, ки илова намудани бентонит дар вояи 80–100 г ва 80 г премикси «Букҷача» ба ратсионӣ хӯрокаи ғӯсолаҳо ҷиҳати беҳтар шудани ҳазмшавии моддаҳои ғизой ва истифодаи азот мусоидат намуда, дар мубодилаи аминокислотаҳои муҳим тағйироти мусбат ба вучуд меорад. Аз ҷумла, афзоиши ҳазмшавии систеин, лизин, гистидин, аргинин, валин ва фенилаланин муайян карда шудааст.

Яке аз натиҷаҳои муҳими таҳқиқот муайян намудани таъсири мусбати бентонит ва премикс ба мубодилаи моддаҳои минералӣ мебошад. Дар ғӯсолаҳои

шашмоҳа истифодаи ин иловаҳо ба беҳтар шудани ҳазмшавии равған ва клетчатка, инчунин ба тағйироти мусбат дар таҳшиншавии метионин, сулфур ва фосфор мусоидат намудааст.

Навгонии дигари таҳқиқот муайян намудани таъсири истифодаи бентонит ва премикс ба афзоишу инкишофи гӯсолаҳо мебошад. Мувофиқи натиҷаҳои бадастомада, гӯсолаҳои гуруҳи таҷрибавӣ аз рӯйи вазни зинда ва афзоиши миёнаи шабонарӯзии вазн нисбат ба ҳайвоноти гуруҳи муқоисавӣ ва назоратӣ бартарӣ доштаанд.

Муаллиф инчунин нишон медиҳад, ки истифодаи бентонит ва премикс дар шароити кам будани миқдори хӯрокҳои ширӣ метавонад барои нигоҳ доштани сатҳи зарурии вазнафзункунӣ мусоидат намуда, ҳамзамон самаранокии истифодаи хӯрокро баланд бардорад.

Ҳамин тариқ, натиҷаҳои бадастомада дорои навгонии илмӣ буда, барои амиқтар омӯختани механизмҳои физиологии таъсири омилҳои ғизоӣ ба мубодилаи моддаҳо ва мутобикшавии организми гӯсолаҳо дар шароити иқлими гарм аҳамияти назаррас доранд.

Аҳамияти назариявӣ ва илмию амалии таҳқиқот

Натиҷаҳои таҳқиқоти Каримзода Марворид Олим барои васеъ намудани донишҳои мавҷуда оид ба хусусиятҳои физиологии организми гӯсолаҳо ва механизмҳои тағйирёбии равандҳои мубодилаи моддаҳо дар шароити иқлими гарм аҳамияти назариявӣ доранд. Муаллиф таъсири истифодаи гили бентонит ва премикси «Букқача»-ро ба як қатор равандҳои муҳими мубодилавӣ, аз ҷумла мубодилаи азот, аминокислотаҳо ва моддаҳои минералӣ, инчунин ҳазмшавии моддаҳои ғизоӣ ва нишондиҳандаҳои афзоишу инкишофи гӯсолаҳо муайян намудааст.

Аҳамияти амалии таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки натиҷаҳои бадастомада барои такмили ғизодиҳӣ ва парвариши гӯсолаҳо дар шароити иқлими гарм истифода шуда метавонанд. Аз ҷумла, натиҷаҳои таҳқиқот нишон медиҳанд, ки истифодаи бентонит дар воёи 80–100 г ва премикси «Букқача» дар воёи 80 г ҳангоми кам кардани миқдори хӯрокҳои ширӣ ба нигоҳ доштани суръати зарурии вазнафзункунӣ ва беҳтар гардидани пардохти хӯрок мусоидат менамояд.

Муҳимии амалии натиҷаҳо инчунин бо имконияти истифодаи онҳо дар хоҷагиҳои чорводорӣ, муассисаҳои илмӣ ва таълимӣ алоқаманд мебошад. Маводи таҳқиқот метавонад ҳангоми таълими фанҳои «Биохимия», «Хӯронидани чорвои кишоварзӣ» ва «Физиологияи чорвои кишоварзӣ», инчунин дар корҳои илмӣ-тадқиқотии соҳаҳои биологӣ, зооинженерӣ, биотехнологӣ ва байторӣ истифода шавад.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои диссертатсия

Эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот бо гузаронидани таҷрибаҳои физиологӣ ва биохимиявӣ дар шароити воқеии парвариши гӯсолаҳо, интиҳоби объекти

мувофиқи таҳқиқот ва истифодаи усулҳои муосири таҳлилі таъмин гардидааст. Таҳқиқот дар ғӯсолаҳои се ва шашмоҳаи зоти алои тоҷикӣ гузаронида шуда, натиҷаҳои бадастомада аз рӯйи нишондиҳандаҳои ҳазмшавии моддаҳои ғизоӣ, мубодилаи азот, аминокислотаҳо, моддаҳои минералӣ ва афзоишу инкишофи ҳайвонот таҳлил гардидаанд.

Натиҷаҳои миқдорӣ бо нишон додани дараҷаи эътимоднокии омӯри $P < 0,05$ ва $P < 0,01$ пешниҳод гардидаанд, ки ин барои арзёбии илмӣ фарқияти байни ғӯрӯхҳои таҳқиқотӣ аҳаммияти калон дорад.

Маҷмуи натиҷаҳои бадастомада нишон медиҳад, ки хулосаҳои муаллиф бо маводди таҷрибавӣ асос ёфта, ба ҳадаф ва вазифаҳои гузошташудаи таҳқиқот алоқаманд мебошанд.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсияи Каримзода Марворид Олим дар ҳаҷми 157 саҳифаи чопи компютерӣ таҳия гардида, аз муқаддима, тавсифи умумии таҳқиқот, боби асосҳои илмӣ-назариявии таъсири гили бентонит ва премикс ба мубодилаи моддаҳо, боби шароит, мавод ва усулҳои таҳқиқот, бобҳои натиҷаҳои таҳқиқот, муҳокимаи натиҷаҳои бадастомада, бахшҳои хулоса ва феҳристи адабиёти истифодашуда иборат мебошад. Дар диссертатсия 25 ҷадвал ва 15 расм оварда шуда, рӯйхати адабиёти истифодашуда 195 номгӯй, аз ҷумла 35 манбаи ба забони англисӣ бударо дар бар мегирад.

Дар боби якум шарҳи адабиёт, маълумоти умумиро дар бар мегирад ва он аз 3- зербоб иборат аст, ки аҳаммияти бентонит ва премикс дар баланд бардоштани таркиби ғизоии хӯрокаҳо ва ҳамзамон нақши онҳо дар ҳазм ва ҷаббиши моддаҳои ғизоӣ дар системаи ҳозимаи чорворо пурра менамояд.

Дар боби дуюм аз 2-зербоб иборат буда шароит, мавод ва усулҳои таҳқиқот таснифи умумии таҷрибаҳо, шароити нигоҳдории ғӯсолаҳо, усулҳои истифода шуда дар рафти таҷриба, миқдор ва ғуруҳбандии ғӯсолаҳои дар таҷриба истифодашуда дарҷ шудааст. Дар ин боб инчунин тавсифи экологӣ – ҷуғрофии минтақае, ки дар он таҷриба гузаронида шудааст, маълумот медиҳад.

Дар боби сеюм рисолаи натиҷаҳои таҳқиқоти унвонҷӯй оварда шудааст, ки он аз 10-зербоб иборат аст. Дар ин боб муаллиф доир ба озмоишҳои гузаронидашуда нишондиҳандаҳои физиологӣ, гематологӣ, газу неруии ғӯсолаҳо, ки омӯзиши инфиродӣ дар робита бо таъсири иловаҳои минералии хӯрока (гили бентонити маҳаллӣ ва премикси витаминию минералии «Букача») дар хӯрокдиҳии ғӯсолаҳо то синни шашмоҳагӣ омехташударо тавсиф менамояд.

Дар боби чорум баррасии натиҷаҳои таҳқиқотро фарогирифта, нуқтаҳои илмӣ ва натиҷаҳои диссертатсия илман асоснок карда шуда, бо далелҳои муътамади назариявӣ-методӣ ва таҳлиلى мустаҳкам карда шудаанд. Мухтавои ассосии диссертатсия дар мақолаҳои илмӣ нашргардида ва баромадҳои муаллиф дар конфронсҳои сатҳи ғуноғун инъикос ёфтаанд.

Хулосаҳо ва тавсияҳои амалӣ аз натиҷаҳои тадқиқоти гузаронидашуда тартиб дода шуда ба мақсади гузошташуда ва вазифаҳои таҳқиқот мувофиқ буда, аҳҳамияти калони илмӣ ва амалӣ доранд. Мақолаҳои нашр гардида моҳияти асосии рисолаи номзади ро инъикос мекунад.

Интишорот аз рӯи мавзӯи диссертатсия. Муаллиф аз рӯи натиҷаҳои таҳқиқот 20 корҳои илмӣ, аз ҷумла 5 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи феҳристи тавсиянамудаи комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Вазорати маориф ва илми Федератсияи Русия нашр кардааст. Вай доир ба мавзӯ 1 монография ва 2 дастури методӣ, ки дар онҳо тавсияҳои амалӣ оид ба ҳазмшавии вояҳои моддаҳои ғизоии ғӯсолаҳо, мубодилаи моддаҳо ва суръати афзоиш ва инкишофи нишондиҳандаҳои биохимиявии хуни онҳо дар шароити водии Ҳисори Тоҷикистони Марказӣ таҳия карда шудааст, ба таъъ расонидааст.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии (КОА) назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Диссертатсия аз рӯи муҳимии худ, мавзӯ, мақсад, вазифа, таркиб ва ҳаҷми таҳқиқот, навгониҳои илмӣ, аҳҳамияти назариявӣ ва амалӣ натиҷаҳо оид ба тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 - июли соли 2021 № 267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад.

Бо вуҷуди дастовардҳои зиёд, ки дар тақриз баён гардид, дар диссертатсияи Каримзода Марворид Олим дар мавзӯи «Хусусиятҳои физиологӣ ва мубодилаи моддаҳо дар организми ғӯсолаҳо ҳангоми истифодаи гили бентонит ва премикс дар шароити иқлими гарм» як қатор норасогиҳо ҷой доранд:

1. Дар матни рисола зимни баррасии масъалаҳо адабиёти илмии 5-соли охир камтар воমেҳӯрад.

2. Дар рисола баъзе хатогиҳои имлоӣ, китобатӣ ва услубӣ мушоҳида мешавад.

3. Дар ҷадвали 2.1. Нақшаи хӯронидани гуруҳҳои озмоишӣ баъзе рорасогиҳо ҷой доранд, ки ислоҳо онҳо аз аҳҳамият холи нест.

4. Дар рисола номи муаллифони сарчашмаҳои истифодашудаи хориҷӣ нодуруст навишта шудааст (дар саҳифаҳои 31, 47, 48).

5. Муаллиф дар саҳифаҳои 23, 25, 26, 29 маълумотҳои илмии дигар олиморо истифода бурдааст ин хуб аст, аммо аз ҷи сабаб бошад, ки ба ин сарчашмаҳои истифодашуда ишора накардааст (Яъне итибос наовардааст).

Эродҳо ва камбудии зикршуда, аҳҳамияти илмӣ амалии диссертатсияи мазкурро коста намегардонанд, онҳо барои беҳтар гардонидани сифати диссертатсия нигаронида шудаанд.

Автореферати диссертатсия тибқи тартиби муқарраргардида таҳия гардида, мазмуни асосии диссертатсияро инъикос менамояд ва дар он натиҷаҳои назаррасии илмӣ асоснок гардида, шарҳи пурраи худро ёфтааст.

Дар маҷмӯъ, диссертатсияи Каримзода Марворид Олим дар мавзуи «Хусусиятҳои физиологӣ ва мубодилаи моддаҳо дар организми ғӯсолаҳо ҳангоми истифодаи гили бентонит ва премикс дар шароити иқлими гарм», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои биологӣ, аз рӯйи ихтисоси 1.5.34 Физиология пешниҳод шудааст, дар сатҳи хуби илмӣ ба анҷом расонида шуда, ба талаботи бандҳои 31, 33, 34 ва 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июли соли 2021 № 267 тасдиқ шудааст, мувофиқ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои биологӣ аз рӯйи ихтисоси зикршуда мебошад.

Муқарризи расмӣ:

доктори илмҳои биологӣ, профессори кафедраи

«Микробиология, вирусология ва иммунология»-и Донишгоҳи

давлатии Самарқанд оид ба тиббию байторӣ, чорводорӣ

ва биотехнология

Алиев Дилмурод Давронович

Суроға: 140100. Ҷумҳурии Узбекистон, ш. Самарқанд, куч. Элбек,

хонаи 129. **Телефон:** +99897 398 22 68

E-mail: dilmuroddavronovich@gmail.com

Имзои Алиев Дилмурод Давроновичро тасдиқ менамоям:

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси ДДС оид ба тиббию байторӣ,
чорводорӣ ва биотехнология

11.09.2020

